

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтеся до редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал

“Бібліотечний форум: історія, теорія і практика”

Передплатний індекс **09923**
Передплатити журнал на CD, online,
off-line можна безпосередньо в
редакції
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст інформаційних
повідомлень редакція відповідаль-
ності не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

Українська бібліотечна
асоціація

З	Законодавство в галузі культури	
М	Пінчук Ю. Новий закон про авторське право в Україні. Що в ньому стосується бібліотек?.....	2
І	Науково-дослідна робота бібліотек	
С	Охріменко М. Вивчення книжкових уподобань користувачів публічних бібліотек Кіровоградської області у період воєнного часу (соціологічне дослідження).....	5
Т	Інтернет-технології в бібліотеках	
З	Кутканіч М. Репозитарій як один із компонентів відкритої науки у закладі вищої освіти.....	8
М	Лугова Л. Бібліотечний «Оскар» знову у Львові.....	12
І	Шевченко О. Якісний контент, час і просування: як популяризувати подкасти в бібліотеці.....	14
С	Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек	
Т	Туровська Л., Гончаренко М. Актуалізація універсального підсобного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в контексті збройної агресії російської федерації проти України.....	16
З	Бібліотечно-бібліографічне обслуговування	
М	Крижановська Н. «Мандрівний хаб стійкості» на Херсонщині.....	18
І	Полянська Н., Дмитрієва О. Із Шевченковим ім'ям. Внесок відділу «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка у вшанування пам'яті Кобзаря.....	20
С	Юрчишина О. Формування національної ідентичності та патріотизму шляхом популяризації краєзнавчих інформаційних ресурсів.....	24
Т	Мережа бібліотек	
З	Літашова А. Мандрівна бібліотека: досвід виживання і життя Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки.....	28
М	Фетько О. Наукометрія як засіб оцінювання наукових здобутків вчених Ужгородського національного університету.....	30
І	Досвід зарубіжних країн	
С	Юхневич Л., Сидоренко Л. Клайпедська бібліотека – тримаємо стрій, наближаємо Перемогу.....	33
Т	Історичні розвідки бібліотек	
З	Козоріз В. Роль Золотоніського земства в розвитку бібліотечної справи.....	35
М	Нікітіна А. Книжкові присвяти українським гетьманам з фондів українських інституцій.....	44
І	Соколов В. Науково-дослідна робота у провідних бібліотеках України 1920–1930-х рр.....	46
С	Ювілеї бібліотек	
Т	Гуріна Л. Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського: в майбутнє – разом!.....	56
З	Вітаємо ювіляра	
М	Сєдих В., Коржик Н. Шлях до вершин: до ювілею професорки А. А. Соляник.....	58
І	Літературна сторінка	
С	Чегринєць М. З пораненого Харкова.....	63

Новий закон про авторське право в Україні. Що в ньому стосується бібліотек?

У статті розкриваються основні аспекти вдосконалення законодавства у сфері авторських та суміжних прав, сучасні практики правозастосування, які існують в Україні та за кордоном, досвід роботи Чернігівської обласної бібліотеки для дітей з цієї теми.

Прийняття євроінтеграційного Закону України «Про авторське право і суміжні права» – довгоочікуваний та впевнений крок України.

Беззаперечно, вже давно нарізла необхідність оновлення вітчизняного законодавства у сфері авторських та суміжних прав. Така потреба була зумовлена не лише адаптацією українського правового поля у сфері інтелектуальної власності до стандартів ЄС, початок якої було закладено ще у 2014 р. шляхом підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Нові виклики заклало і цифрове середовище, яке невпинно стимулює появу нових об'єктів авторського права, нових форм існування та використання творів, зумовлює особливості захисту авторських прав в мережі Інтернет.

Окрім іншого, існувала потреба врегулювати відносини щодо правового режиму сирітських творів, публічних ліцензій, колективного управління та інших окремих проблемних аспектів у сфері авторського права і суміжних прав, які потребували оновленого, сучасного правового регулювання.

Попередній Закон України «Про авторське право і суміжні права» був прийнятий 1993 року та пережив більш ніж 15 поправок. Накопичені проблеми авторського

права в Україні та помилки в законодавстві про авторське, як і в законах інших галузей, потребували оновлення та приведення норм у відповідність до сучасних викликів.

Цілковито новий Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX «Про авторське право і суміжні права» набув чинності 1 січня 2023 року та містить ряд новацій, які зацікавлять працівників галузі культури.

Що стосується бібліотечної справи, то статті 22 та 24 закону є для бібліотек найважливішими.

Стаття 22. Без дозволу суб'єктів авторського права і безоплатно допускається інтерактивне надання доступу до правомірно опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів... для забезпечення та реалізації освітнього процесу або з метою наукових досліджень... за умови, що використання творів здійснюється суб'єктами освітньої або наукової діяльності у місцях, де цими суб'єктами здійснюється освітня або наукова діяльність...

Стаття 24. Допускається без дозволу суб'єкта авторського права та безоплатно відтворення твору бібліотеками у разі, якщо відтвореним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів... коли це відтворення здійснюється за запитом фізичних осіб. Відтворення твору немає на-

Юлія Пінчук,

завідувачка відділу комплектування та обробки творів друку Чернігівської обласної бібліотеки для дітей

бувати систематичного характеру [1, Ст. 23, 24].

З появою поняття «позичка» (надання у користування примірника твору на встановлений термін, за умови що такі дії не мають самостійного економічного значення) бібліотеки перестають бути нелегальними пунктами прокату.

Також, допускається надання доступу до твору в електронній формі за допомогою терміналів у приміщенні бібліотек за умови виключення можливості створення копій цього твору, надання одночасно доступу лише до однієї копії цього твору, відсутність можливості користуватися копією твору за межами терміну надання копії твору у позичку. Така позичка електронного контенту дуже схожа на світовий досвід, але «терміналів у приміщенні бібліотек» поки що немає. Вітчизняні онлайн книгарні лише пропонують абонементи до своїх колекцій електронних та аудіокниг. Раніше був відносно дешевий варіант з файликами acsm, але й він потребує коштів на впровадження. Можливо незабаром з'явиться фірма, що запропонує такий продукт, проте, поки що у бібліотек відсутнє фінансування на його передплату.

Отже, спробуємо детально розібратися про що цей закон.

1. Поняття «оригінальність твору».

За старим законом твір визначався як «результат творчої діяльності», а за новою редакцією – це вже «оригінальне інтелектуальне творіння автора». Новий закон пояснює це так: «оригінальність твору – ознака (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору» [1, Ст. 1 п. 35].

Твір вважається оригінальним, якщо діяльність автора була творча, його власна, інтелектуальна, відображала прийняті ним творчі

рішення. Оригінальність, як критерій охорони, з'являється в законі вперше. Всім відомий приклад з Капітошкою: у 2014 році Вищий господарський суд України в рішенні визнав назву «Капітошка» самостійним об'єктом авторського права, який може бути використаний окремо від власне зображення Капітошки, оскільки, на думку суду, слово «Капітошка» має оригінальний характер, тобто є результатом творчої діяльності автора, завдяки чому і створює в уяві людей образ краплинки в капелюсі [2].

2. Дозволено знищення без попередження.

Раніше закон зобов'язував того, хто володів оригіналом твору образотворчого мистецтва або архітектури, дати можливість автору його викупити перед його знищенням. Тепер це може зробити лише автор образотворчого мистецтва, а власник архітектурного об'єкта більше не повинен звітувати автору про свої наміри.

3. Майнові права на твір належать роботодавцеві [1, Ст. 15].

Твір, створений працівником за трудовим договором чи контрактом, також на замовлення, з моменту його створення належить роботодавцю. Винятком є твори образотворчого мистецтва, але цей виняток не поширюється на твори, спеціально створені як елемент комп'ютерної програми. Ці норми не обмежують свободи сторін у договорі, бо можна домовитись про інший розподіл майнових прав. У автора залишаються немайнові права у вигляді права визнання авторства, права на псевдонім, перешкоджання спотворенню твору тощо, а також права на винагороду, яка, згідно з новим законом, може бути включена до зарплати.

4. Поняття «сирітські твори» [1, Ст. 29].

Назва «сирітські твори» говорить сама за себе – забуті твори автора, правовласники яких не вста-

новлені чи принаймні їхнє місце перебування невідоме. Сирітським твором може бути, скажімо, книга, яку можна знайти в бібліотеках, але контакти та місце перебування автора якої не вдалося знайти. Закон передбачає такий статус лише для творів, опублікованих у книзі, журналі, газеті або інших письмових виданнях, що містяться в колекціях бібліотек, музеїв з відкритим доступом для відвідувачів, в архівах або організаціях зі збереження фондів аудіо-, відеозаписів.

«Сирітські твори» можна використовувати тільки бібліотекам, музеям, архівам і т. ін. після невдалих спроб ідентифікувати автора. Але автор твору може з'явитись в будь-який момент і відновити свої права. Передбачається, що Кабінет Міністрів України буде відповідати за реєстр сирітських творів, регламентувати порядок та умови вживання заходів щодо ідентифікації та належного розшуку авторів.

Окремим поняттям є «твори суспільного надбання», права на які вже нікому не належать. В Ст. 31 закону прописані терміни чинності авторського права.

5. Право на «неоригінальні твори».

До нього належать архіви, бази даних, в упорядкуванні яких завжди є творчий елемент, але в поданні вмісту яких присутній якісно чи кількісно значний внесок. Законом передбачено для таких об'єктів окремий тип прав – так звані права *suigeneris* (лат. «особливого роду»), які виходять за обсяг авторського права.

6. Право на «результати діяльності AI» [1, Ст. 33].

Оновлений закон передбачає існування прав *suigeneris* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (тобто без участі фізичної особи). Правами «*suigeneris*» не наділено штучний інтелект. Права «*suigeneris*» на неоригінальні об'єкти, згенеровані

комп'ютерною програмою є лише в осіб, які володіють майновими правами чи мають ліцензійні повноваження на відповідну комп'ютерну програму [1, Ст. 21 п. 4].

7. Право «слідування по-європейськи» [1, Ст. 12 п. 3, Ст. 30].

Новий закон уніфікує положення стосовно права слідування з правилами, що діяли в ЄС ще з 2001 року. Право слідування – це винагорода автора у разі перепродажу оригіналу твору. Щоразу у випадку такого перепродажу автор (та його спадкоємці) матимуть право на отримання відсотка від ціни, але не більше як 12 500 євро.

Право слідування поширюватиметься не лише на ті організації, що є професійними торговцями мистецькими творами (аукціони та галереї), але і на приватних осіб, якщо вони продають твори у мережі Інтернет.

8. Обов'язковим стає «лінкінг».

Цей термін означає своєрідний спосіб, у який вебсайт може відсилати користувача до стороннього контенту. Отже, лінкінг – це список посилань на оригінальні зображення, розміщені деінде, який значно полегшує для користувача доступ до інформації – достатньо лише натиснути на нього.

9. Оприлюднення твору на умовах ліцензій Creative Commons чи MIT License [1, Ст. 9 п. 3].

За українським правом відтепер це законний спосіб розпорядитися своїми майновими правами на твір. Кожна з ліцензій Creative Commons містить ряд свобод, які

автор бажає надати іншим, а також низку умов, яких потрібно дотримуватись. Різні комбінації цих компонентів утворюють набір ліцензій Creative Commons. Кожна з базових умов ліцензії має своє графічне зображення, що дає можливість візуально позначати ліцензію, на умовах якої автор дозволяє поширювати свій твір.

Усі без винятку ліцензії Creative Commons потребують вказування інформації про автора твору при його використанні й розповсюдженні.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей вже має досвід використання нового Закону України «Про авторське право і суміжні права». У 2023 році за обласною «Програмою сприяння функціонуванню української мови, як державної в Чернігівській області на 2023–2028 роки» було виділено кошти на запис аудіокниг чернігівських дитячих письменників Василя Чухліба «Колискова для ведмедів» та Михася Ткача «Анюта». Для подальшої популяризації цих творів постала необхідність укладання договорів про дозвіл на запис та розповсюдження безпосередньо від авторів. Відповідно до Ст. 50 закону між Чернігівською обласною бібліотекою для дітей, як ліцензіатом, та ліцензіарами: на твір «Анюта» в особі Ткача Михайла Михайловича; на твір «Колискова для ведмедів» спадкоємцем автора друкованого видання (книга) в особі Чухліба Тараса Васильовича були укладені «Ліцензійні договори». Аудіокниги

відтепер легально будуть розміщені на платформі «МЕГОГО». Відповідно між Чернігівською обласною бібліотекою для дітей (ліцензіар) та ТОВ «МЕГОГО» (ліцензіат) також підписаний ліцензійний договір, щодо використання цих продуктів на своїй платформі.

Отже, прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права» (2022) є важливим кроком для вдосконалення законодавства у сфері авторських і суміжних прав. Закон відображає сучасні практики правозастосування, які існують в Україні та за її межами. У законі приділено багато уваги цифровому середовищу, як місцю здійснення авторських прав. У законі також поновому унормовано особливості набуття, здійснення та захисту авторських прав на різні об'єкти авторського права (комп'ютерні програми, бази даних, сирітські твори тощо). Визначено порядок надання правової охорони об'єктам, які не мають оригінальності, але які наділені правами особливого роду (*suigeneris*), та які пов'язані зі сферою авторського права і суміжних прав. У законі вдосконалено порядок та способи захисту авторських і суміжних прав, в тому числі й позасудовий порядок захисту прав, що порушені у мережі Інтернет.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс] : від 15.04.2023 № 2811-IX // Законодавство України : [вебсайт Верховної Ради України] / Електрон. текст. дані. – [К.], 1994 – 2024. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>. – Мова укр. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 15.04. 2023.
2. Єсіпович М. Новий закон про авторське право в Україні. Що змінилось? [Електронний ресурс] / М. Єсіпович, М. Євстіфеев // AIN.UA: популярний український онлайн-журнал про IT-бізнес, стартапи, технології та підприємництво. – Електрон. дані. – [К.], 2023. – Режим доступу: <https://ain.ua/2023/01/17/novyy-zakon-pro-avtorske-pravo-shho-zminylos>. – Мова укр. – Назва з титул. екрана.
3. Бруй О. Авторське право в бібліотеці [Електронний ресурс]: вебінар / О. Бруй, С. Гавенко // Бібліотека Українського католицького університету, ВГО Українська бібліотечна асоціація, Бібліотека КПІ. – Електрон. дані. – [К.], 2023. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=y1e01a54daA>. – Мова укр. – Назва з титул. екрана.